Cercetări Istorice (serie nouă), XXXII, IAŞI, 2013, p. 95-111

REPERE ISTORIOGRAFICE PRIVIND CERCETAREA OPEREI LUI IOAN HRISOSTOM[1]

Tincuța CLOȘCĂ[2]

Studiul Antichităţii târzii, adică al intervalului de timp scurs între Antichitatea clasică şi Evul Mediu, în general, şi al culturii şi literaturii perioadei în discuţie, în special, reprezintă o direcţie de cercetare relativ recentă. Aceasta a cunoscut, începând cu a doua jumătate a secolului al XX-lea, o amploare deosebită, mai ales prin lucrările lui Peter Brown[3] şi Henri-Irénée Marrou[4]. În mediul istoriografic românesc, un interes anume pentru Antichitatea târzie a manifestat Nelu Zugravu[5]. Obiectivul acestui domeniu de cercetare este de a înțelege faptul că Antichitatea târzie se înfăţişează ca un stadiu temporal distinct, căruia este necesar să i se evidenţieze originalitatea după criterii proprii. Printre aceste criterii se numără şi cel al culturii literare.

Astfel, Antichitatea târzie, comparativ cu perioada clasică greco-romană, pare în plan cultural un timp al decadenţei, al sterilităţii şi absenţei personalităţilor şi creaţiilor remarcabile[6]. Totuşi, în perioada târzie a

---

[1] Cercetările au fost finanțate din Fodul Social European de către Autoritatea de Management pentru Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013 [proiect POSDRU/CPP 107/DMI 1.5/S/78342].

[2] Universitatea „Alexandu Ioan Cuza" din Iași.

[3] P. Brown, *The World of Late Antiquity. From Marcus Aurelius to Muhammad*, London, 1971; Idem, *The Making of Late Antiquity*, Harvard, 1978; Idem, *Society and the Holy in Late Antiquity*, London, 1982.

[4] H.-I. Marrou, *Décadence romaine ou Antiquité tardive? IIIe-IVe siècle*, Paris, 1977.

[5] N. Zugravu, *Antichitatea târzie*, traduceri inedite din limba latină şi greacă de C. Tărnăuceanu şi M. Paraschiv, Iaşi, 2005.

[6] Despre literatura latină în Antichitatea târzie, cf. D. Nellen, Viri litterati. *Gebildetes Beamtentum und spätrömisches Reich im Westen zwischen 284 und 395 nach Christus*, Bochum, 1981; J. Bayet, *Literatura latină*, în româneşte de G. Creția, traducerea

www.cimec.ro / www.palatulculturii.ro

Imperiului roman, se observă continuitatea cultivării genurilor tradiționale, unele cu deosebit succes (de exemplu, elocința[7]) şi preluarea, inclusiv de către autorii creştini, a unor forme, motive, licențe, procedee tehnice tradiționale de la marii autori latini şi greci. De asemenea, datorită creştinismului, are loc, pe de o parte, renovarea unor genuri literare antice prin orientarea lor către creații având ca subiect problematica noii religii (de exemplu, biografia, dialogul polemic, epistolografia, *consolatio* ş.a.)[8] şi

versurilor de P. Stati, studiu introductiv de M. Nichita, Bucureşti, 1982, p. 715-797; M. Fuhrmann, *Rom in der Spätantike. Porträt einer Epoche*, München-Zürich, 1994; E. Cizek, *Istoria literaturii latine*, II, Bucureşti, 1994, p. 694-698, 711-740; M. von Albrecht, *Geschichte der römischen Literatur von Andronicus bis Boethius. Mit Berücksichtigund ihrer Bedeutung für die Neuzeit*, II, München-New Providence-London-Paris, 1994; H.-I. Marrou, *Sfîntul Augustin şi sfîrşitul culturii antice*, traducere de D. Stoianovici şi L. Wald, Bucureşti, 1997, p. 98-112; P. Grimal, *Literatura latină*, traducere de M. Franga şi L. Franga, note suplimentare şi cuvânt înainte de L. Franga, medalion biografic de E. Cizek, Bucureşti, 1997. Pentru evoluția literaturii greceşti în Antichitatea târzie, cf. J. Sirinelli, *Urmaşii lui Alexandru cel Mare. Literatura şi gândirea greacă 334 a. Chr. - 529 p. Chr.*, traducere de Th. C. Georgescu şi C. T. Georgescu, Bucureşti, 2000. Pentru evoluția literaturii creştine în Antichitatea târzie, cf. C. Moreschini, E. Norelli, *Istoria litaraturii creştine vechi greceşti şi latine,* I, *De la Apostolul Pavel până la epoca lui Constantin cel Mare*, traducere de H. Stănciulescu şi G. Sauciuc, ediție îngrijită de I. F. Florescu, Iaşi, 2001; II/1, *De la Conciliul de la Niceea până la începuturile Evului Mediu*, traducere de E. Caraboi, D. Cernica, E. Stoleriu şi D. Zămosteanu, Iaşi, 2004; II/2, *De la Conciliul de la Niceea la începuturile Evului Mediu*, traducere de H. Stănciulescu, Iaşi, 2004.

[7] P. Brown, *Power and Persuasion in Late Antiquity. Towards a Christian Empire*, Madison, 1982; A. F. Norman, *Libanius, the Teacher in an Age of Violence*, în G. Fatouros, T. Kricher (eds.), *Libanius*, Darmstadt, 1983; W. Portmann, *Geschichte in der spätantiken Panegyrik*, Frankfurt am Main, 1988; M. C. L'Huillier, *L'Empire des mots. Orateurs gaulois et empereurs romains aux IIIe et IVe siècles*, Paris, 1992; J. Vanderspoel, *Themistius and the Imperial Court. Oratory, Civic Duty, and Paideia from Constantius to Theodosius*, Ann Arbor, 1995; M. Whitby (ed.), *The Propaganda of Power. The Role of Panegyric in Late Antiquity*, Leiden, 1998.

[8] R. Herzog, *Probleme der heidnisch-christlichen Gattungscontinuität am Beispiel des Paulinus von Nola*, în *Christianisme et formes littéraires de l'Antiquite tardive en Occident*, Vandoeuvres-Genève, 1977, p. 373-411; A. Quacquarelli, *Reazione pagana e transformazione della cultura (fine IV secolo d. C.)*, Bari, 1986; A. Basson, *A Transformation of Genres in Late Latin Literature: Classical Literary Tradition and Ascetic*

www.cimec.ro / www.palatulculturii.ro

apariția de genuri literare noi, precum panegiricul în versuri[9], omilia (predica) *(homilia, sermo)*[10], oratoria funebră[11], ştiința, exegeza şi filologia biblică[12], poezia liturgică[13], iconologia, cântul teologic, *epitaphius* şi, pe de altă parte, restrângerea ariei de inspirație şi a formelor literare şi constrângerea procedeelor artistice să răspundă noii culturi literare.

În veacurile Antichității târzii, incidența retoricii greco-latine asupra literaturii și asupra culturii creștine în sens larg a fost un fenomen foarte răspândit. De aceea, cercetătorii preocupați de studiul retoricii din perioada în discuție au abordat problematica originilor oratoriei creştine[14], a raportului dintre educația creştină şi instrucția păgână[15], a influenței celei

Ideals in Paulinus of Nola, în R. Mathisen, H. Sivan (eds.), *Shifting Frontiers in Late Antiquity*, London, 1996, p. 267-276.

[9] F. Merobaude, *Panegirico in versi*, introduzione e commento a cura di A. Bruzzone, Roma, 1998; J. Geiger, *Some Latin Authors from Greek East*, în *Classical Quarterly*, Oxford, 49, 1999, 2, p. 606-617; A. Luhtala, *Grammar and Philosophy in Late Antiquity: a Study of Priscian's Sources*, Amsterdam, 2005.

[10] W. Blümer, Rerum eloquentia. *Christliche Nutzung antiker Stilkunst bei St. Leo Magnus*, Frankfurt am Main, 1991.

[11] É. Rebillard, In hora mortis. *Évolution de la pastorale chrétienne de la mort aux IVe et Ve siècles dans l'Occident latin*, Roma, 1994; M. Biermann, *Die Leichenreden des Ambrosius von Mailand. Rethorik, Predigt, Politik*, Stuttgart, 1995.

[12] J. N. D. Kelly, *Jerome. His Life, Writings, and Controversies*, London, 1975; *Retorica ed esegesi biblica. Il Rilievo dei contenuti attraverso le forme*, a cura di M. Marin, M. Girardi, Bari, 1996.

[13] B. Flusin, *Le Christianisme impérial et ses expressions. Théologie, spiritualité, piété*, în *Histoire du Christianisme des origines à nos jours*, sous la direction de J.-M. Mayeur, Ch. et L. Pietri, A. Vauchez, M. Venard, III, *Les Église d'Orient et d'Occident (432-610)*, sous la responsabilité de L. Pietri, Deschée, 1998.

[14] S. Vicastillo, *Tertuliano, testigo y maestro de la oracion cristiana*, în *Revista Augustiniana*, 45, 2004, p. 19-49.

[15] L. Millar, *Christian Education in the First Four Centuries*, London, 1946; W. Jaeger, *Early Christianity and Greek Paideia*, Cambridge, 1961; D. B. Saddington, *The Function of Education according to Christian Writers of the Latter Part of the Fourth Century*, în *AClass*, 8, 1965, p. 86-101; R. Kaster, *Guardians of Language: The Grammarian and Society in Late Antiquity*, Berkeley, 1988; S. Ruberson, *Philosophy and Simplicity. The Problem of Classical Education in Early Christian Biography*, în T. Hägg, Ph. Rousseau (eds.), *Greek Biography and Panegyric in Late Antiquity*, Berkeley, 2000,

www.cimec.ro / www.palatulculturii.ro

de-a doua sofistici[16] asupra stilului oratoric al Părinților greci ai Bisericii (de pildă, Vasile de Caesarea[17], Grigore de Nissa[18], Ioan Hrisostom[19] ș.a.), a relației dintre retorică și creștinism[20], a însușirii artei oratorice de către unii

p. 110–139; J. M. Blásquez, *La Academia de Atenas como foco de formación humanística para paganos y cristianos. Los casos de Juliano, Basilio y Gregorio Nacianceno*, în *Gerión*, 19, 2001, p. 595-629; L. Lugaresi, *Studenti cristiani e scuola pagana. Didaskaloi, logoi e philia, dal discorso di ringraziamento a Origene all'orazione funebre per Basilio di Gregorio Nazianzeno*, în *CrSt*, 25, 2004, p. 779-832.

[16] G. Anderson, *The Second Sophistic: A Cultural Phenomenon in the Roman Empire*, London-New York, 1993; T. Whitmarsh, *The Second Sophistic*, Oxford, 2005.

[17] J. M. Campbell, *The Influence of the Second Sophistic on the Style of the Sermons of St. Basil the Great*, Washington, 1922.

[18] L. Méridier, *L'influence de la seconde sophistique sur l'oeuvre de Grégoire de Nysse*, Paris, 1906.

[19] Th. E. Ameringer, *The Stylistic Influence of the Second Sophistic on the Panegyrical Sermons of St. John Chrysostom*, Washington, 1921.

[20] M. L. Clarke, *Rhetoric at Rome. A Historical Survey*, London, 1953, p. 148-157; Ch. Mohrmann, *Problème stylistique dans la littérature latine chrétienne*, în *VChr*, 9, 1955, p. 222-246; A. Quacquarelli, *La retorica antica al bivio (L'ad Nigrenum e l'ad Donatum)*, Roma, 1956; Idem, *Retorica e liturgia antenicena*, Roma, 1960; Idem, *Saggi Patristici. Retorica ed esegesi biblica*, Bari, 1971; Idem, *Retorica e iconologia*, Bari, 1982; Idem, *Fondamenti della retorica classica e cristiana*, în *VetChr*, 25, 1988, p. 127-148; H. Musurillo, *History and Symbol: A Study of Form in Early Christian Literature*, în *ThS*, 18, 1957, p. 357-386; A. N. Wilder, *The Language of the Gospel: Early Christian Rhetoric*, New York, 1964; J. Fontaine, *Aspects et problème de la prose d'art latine au IIIe siècle. La genèse des styles chrétiens*, Torino, 1968; G. A. Kennedy, *The Art of Rhetoric in the Roman World. A History of Rhetoric*, 2, Princeton, 1972, p. 607-613; Idem, *Classical Rhetoric and Its Christian Secular Tradition from Ancient to Modern Times*, London, 1980, p.132-160; Idem, *Greek Rhetoric under Christian Emperors. A History of Rhetoric*, 3, Princeton, 1983, p. 180-264; Idem, *Christianity and Criticism*, în G. A. Kennedy (ed.), *The Cambridge History of Literary Criticism*. I. *Classical Criticism*, Cambridge, 1989, p. 330-346; Idem, *A New History of Classical Rhetoric*, Princeton, 1994, p. 257-270; G. L. Kustas, *Studies in Byzantine Rhetoric*, Thessaloniki, 1973; H. Maguire, *Art and Eloquence in Byzantium*, Princeton, 1981, p. 9-21; N. G. Wilson, *Scholars of Byzantium*, London, 1983, p. 8-12; H. Auxentios, *The Notion of Rhetoric in the Eastern Orthodox Patristic Tradition*, în *Greek Orthodox Theological Review*, 34, 1989, p. 45-58; A. Cameron, *Christianity and the Rhetoric of Empire: The Development of Christian Discourse*, Berkeley, 1991, p. 120-154; U. Treu, *Formen und Gattungen in der frühchristlichen Literatur*, în C. Colpe,

www.cimec.ro / www.palatulculturii.ro

dintre Părinții greci și latini ai Bisericii (de exemplu, Grigore de Nazianz[21], Ambrozie[22], Ieronim[23], Atanasie din Alexandria[24] ș.a.), a discursului ca mijloc de propagandă[25] etc. Interesul nostru îl constituie arta oratorică a lui Ioan Hrisostom.

Viața și perioada în care a trăit Ioan Hrisostom au făcut obiectul a numeroase studii[26]. În studii și lucrări speciale sau de sinteză, atât istoricii

L. Honnefelder, M. Lutz-Bachmann (eds.), *Spätantike und Christentum: Beiträge zur Religions-und Geistesgeschichte der griechisch-römischen Kultur und Zivilisation der Kaiserzeit*, Berlin, 1992, p. 125-139; P. Auski, *Christian Plain Style: The Evolution of a Spiritual Ideal*, Montreal, 1995, p. 144-173; D. L. Stamps, *The Johannine Wrintings*, în S. E. Porter (ed.), *Handbook of Classical Rhetoric in the Hellenistic period 330 B. C.-A. D. 400*, Leiden-New York-Köln, 1997, p. 609-632; W. Kinzig, *The Greek Christian Writers*, în *Ibidem*, p. 633-670; Ph. E. Satterthwaite, *The Latin Church Fathers*, în *Ibidem*, p. 671-694; R. I. Pervo, *Rhetoric in the Christian Apocrypha*, în *Ibidem*, p. 793-805; H. O. Old, *The Reading and Preaching of the Scriptures in the Worship of the Christian Church 2: The Patristic Age*, Grand Rapids, 1998.

21 M. Guignat, *Saint Grégoire de Nazianze et la rhétorique*, Paris, 1911; R. R. Ruether, *Gregory of Nazianzuz Rhetor and Philosopher*, Oxford, 1969; C. Castelli, *Gregorio di Nazianzo nell'Epitafio Basilio il Grande*, în *Nuovo e antico nella cultura greco-latina di IV-VI secolo*, 2002, p. 371-389; J. Børtnes, T. Hägg (eds.), *Gregory of Nazianzus: Images and Reflections*, Copenhagen, 2006.

22 L. F. Pizzolato, *Un'analisi retorica del prologo dell'*Expositio Psalmi CXVIII *di Ambrogio*, în *Retorica ed esegesi biblica..*, Bari, 1991, p. 57-71; Th. Graumann, *St. Ambrose on the Art of Preaching*, în *Vescovi e pastori in epoca teodosiana*, Roma, 1997, p. 587-600; L. F. Coraluppi, *Uso retorico del lessico giuridico nel* De Tobia *di Ambrogio. Considerazioni preliminari*, în *Nuovo e antico nella cultura greco-latina di IV-VI secolo*, p. 685-730.

23 B. Clausi, *La parola stravolta. Polemica ed esegesi biblica nell'*Adversus Iovinianum *di Gerolamo*, în *Retorica ed esegesi biblica..*, p. 87-126.

24 Ch. G. Stead, *Rhetorical Method in Athanasius*, în *VChr*, 30, 1976, p. 121-137.

25 M. Whitby (ed.), *The Propaganda of Power. The Role of Panegyric in Late Antiquity*, Leiden-Boston-Köln, 1998; N. Lenski, A. Cain (eds.), *The Power of Religion in Late Antiquity*, Ashgate, 2009.

26 P. R. Norton, *The Vita S. Chrysostomi by Georgius Alexandrinus*, în *CPh*, 20, 1925, p. 69-72; C. Baur, *John Chrysostom and His Time*, London, 1959; J. N. D. Kelly, *Golden Mouth: The Story of John Chrysostom – Ascetic, Preacher, Bishop*, New York, 1995; R. Brändle, *Johannes Chrysostomus. Bischof-Reformer-Märtyrer*, Stuttgart-Berlin-Köln, 1999; S. G. Papadopoulos, *Hagios Ioannes ho Chrysostomos*, Athena, 1999; P. Allen,

www.cimec.ro / www.palatulculturii.ro

literaturii sau ai vieții culturale, sociale, religioase a Antichității târzii, cât şi teologii au abordat diverse aspecte politice și sociale din vremea sa, precum relațiile dintre armată, biserică și stat[27], relația lui Ioan Hrisostom cu împărăteasa Eudoxia[28], relația cu ascultătorii[29] și consecințele acesteia în procesul de creștinare[30], lipsa de diplomație politică a lui Ioan Hrisostom[31], experiența sa ascetică[32], numirea sa în scaunul arhiepiscopal de la

W. Mayer, *John Chrysostom*, London, 2000; C. Tiersch, *Johannes Chrysostomus in Konstantinopel (398-404)*, Tübingen, 2002.

[27] J. H. W. G. Liebeschuetz, *Friends and Enemies of John Chrysostom*, în A. Moffatt (ed.), *Maistor. Classical, Byzantine and Renaissance Studies for Robert Browning*, Canberra, 1984, p. 85-111; Idem, *The Fall of John Chrysostom*, în *Nottingham Medieval Studies*, 29, 1985, p. 1-31; Idem, *Barbarians and Bishop. Army, Church, and State in the Age of Arcadius and Chrysostom*, Oxford, 1990.

[28] W. Mayer, *Doing Violence to the Image of an Empress: The Destruction of Eudoxia's Reputation*, paper delivered at the conference *Shifting Frontiers V: „Violence, Victims and Vindication in Late Antiquity"*, UC Santa Barbara, 20-23 March, 2003.

[29] P. Allen, *The Homilist and the Congregation: A Case Study of John Chrysostom's Homilies on Hebrews*, în *Augustinianum*, 36, 1996, p. 397-421; Eadem, *John Chrysostom's Homilies on I and II Thessalonians: The Preacher and His Audience*, în *Studia Patristica*, 31, 1997, p. 3-21; Eadem, *John Chrysostom and His Audiences. Distinguishing Different Congregations at Antioch and Constantinople*, în *Studia Patristica*, 31, 1997, p. 70-75; Eadem, *The Dynamics of Liturgical Space. Aspects of the Interaction Between John Chrysostom and His Audiences*, în *Ephemerides Liturgicae*, 111, 1997, p. 104-115; Eadem, *John Chrysostom: Extraordinary Preacher, Ordinary Audience*, în P. Allen, M. Cunningham (eds.), *Preacher and Audience. Studies in Early Christian and Byzantine Homiletics*, Brill, 1998, p. 105-137; Eadem, *Female Participation and the Late Fourth-Century Preacher's Audience*, în *Augustinianum*, 39, 1999, p. 139-147; Eadem, *Who Came to Hear John Chrysostom Preach? Recovering a Late Fourth-Century Preacher's Audience*, în *EThL*, 76, 2000, p. 73-87.

[30] J.-L. Maxwell, *Christianization and Communication in Late Antiquity: John Chrysostom and his Congregation in Antioch*, Cambridge-New York, 2006.

[31] C. Mpozines, *Ho Ioannes ho Chrysostomos gia to imperium romanum. Meleto pano sten politike tes archaias ekklesias*, Athena, 2003.

[32] M. Illert, *Johannes Chrysostomus und das antiochenisch-sirysche Mönchyum. Studien zu Theologie, Rhetorik und Kirchenpolitik im antiochenischen Schrifttum des Johannes Chrysostomus*, Zürich-Greiburg, 2000, p. 12-17; W. Mayer, *What Does It Mean to Say that John Chrysostom Was a Monk*?, în *Studia Patristica*, 41, 2006, p. 451-455.

www.cimec.ro / www.palatulculturii.ro

Constantinopol[33], presupusul său misoginism[34], grija pastorală în Antichitatea târzie[35] sau folosirea limbajului de exorcizare în catehizarea unei societăți ce credea în superstiții[36]. O serie de cercetători, precum Emmanuel Soler[37], J. C. B. Petropoulos[38], D. A. O'Roark[39], Ottorino Pasquato[40] și Alain Natali[41], au văzut în opera hrisostomică, în special în omilii, adevărate surse pentru istoria socială a Antichității târzii.

Interesul pentru teologia, exegeza și morala exegetului antiohian a continuat să se manifeste și în ultimele două decenii. Dat fiind faptul că publicațiile în toate cele trei domenii de cercetare – teologic, exegetic și moral – sunt destul de numeroase, în continuare, le vom menționa pe cele mai importante și vom insista asupra autorilor care au avut o contribuție semnificativă.

În ceea ce privește exegeza biblică, metoda interpretativă a lui Ioan Hrisostom rămâne un domeniu de interes aparte pentru autorii interesați de comentariile și omiliile hrisostomice la *Vechiul* și *Noul Testament*. În

[33] W. Mayer, *John Chrysostom as Bishop: The View from Antioch*, în *JEH*, 55, 2004, p. 455-466.

[34] D. C. Ford, *Women and Men in the Early Church: The Full Views of John Chrysostom*, Pennsylvania, 1996; W. Mayer, *Constantinopolitan Women in John Chrysostom's Circle*, în *VChr*, 53, 1999, p. 265-288.

[35] P. Allen, W. Mayer, *Through a Bishop's Eyes: Towards a Definition of Pastoral Care in Late Antiquity*, în *Augustinianum*, 40, 2000, p. 345-397.

[36] B. Leyerle, *Appealing to Children*, în *JECS*, 5, 1997, p. 243-270.

[37] E. Soler, *La rue à Antioche au IVe sieclè après J.-C.: entre* kômoi *et* pompai, *les cortèges festif comme reflect de la sociabilité*, în A. Leménorel (ed.), *La rue, lieu de sociabilité*, Rouen, 1997, p. 325-330.

[38] J. C. B. Petropoulos, *The Church Father as Social Informant: St. John Chrysostom on Folk-Songs*, în *Studia Patristica*, 22, 1989, p. 159-164.

[39] D. A. O'Roark, *Close-kin Marriage in Late Antiquity: The evidence of Chrysostom*, în *GRBS*, 37, 1996, p. 399-411; Idem, *Parenthood in Late Antiquity: The Evidence of Chrysostom*, în *GRBS*, 40, 1999, p. 53-81; Idem, *Parenhood in Late antiquity: The Evidence of Chrysostom*, în *GRBS*, 40/1, 1999, p. 53-81.

[40] O. Pasquato, *Credincioșii laici în gândirea Sfântului Ioan Crisostomul. Între Biserică, familie și cetate*, Iași, 2007.

[41] A. Natali, *Mariages chrétiens à Antioche au IVe siècle*, în *Sociabilité, Pouvoirs et Société*, Rouen, 1987, p. 111-116.

www.cimec.ro / www.palatulculturii.ro

acest sens, în ultimele două decenii s-au remarcat Barbara Aland[42], Elaine Pagels[43], Frances M. Young[44] și Elizabeth A. Clark[45]. Exegeza hrisostomică este pentru Robert C. Hill[46] principala sa preocupare, întrucât acesta a tradus aproape toate omiliile hrisostomice la *Vechiul Testament*. Dedicându-se mai mult studiului teologiei decât exegezei lui Hrisostom, Sergio Zincone a publicat mult în acest domeniu[47]. Lucrarea lui Margaret M. Mitchell despre interpretarea paulină întâlnită la exegetul antiohian merită o atenție deosebită, mai ales pentru reinterpretarea teoriei exegezei antiohiene[48]. Amintim, de asemenea, lucrarea de doctorat a lui Hagith

[42] B. Aland, *Trustworthy Preaching: Reflections on John Chrysostom's Interpretation of Romans 8*, în K. Soderlung, N. T. Wright (eds.), *Romans and the People of God*, Michigan-Cambridge, 1999, p. 271-280.

[43] E. Pagels, *The Politics of Paradise: Augustine's Exegesis of Genesis 1-3 versus that of John Chrysostom*, în *HThR*, 78, 1985, p. 67-99.

[44] F. M. Young, *John Chrysostom on 1 and 2 Corinthians*, în *Studia Patristica*, 18/1, 1986, p. 349-352.

[45] E. A. Clark, *Reading Renunciation: Asceticism and Scripture in Early Christianity*, Princeton, 1999.

[46] Majoritatea aprecierilor sale apar în introducerile traducerilor pe care le face. Pentru mai multe comentarii, vezi: R. C. Hill, *Chrysostom as Old Testament Commentator*, în *Estudios Biblicos*, 46, 1988, p. 61-77; Idem, *Chrysostom, Interpreter of the Psalms*, în *Estudios Biblicos*, 56, 1998, p. 61-74; Idem, *Norms, Definitions, and Unalterable Doctrines: Chrysostom on Jeremiah*, în *Irish Theological Quarterly*, 65, 2000, p. 335-346; Idem, *Chrysostom's Homilies on David and Saul*, în *St. Vladimir Theological Quarterly*, 44, 2000, p. 123-141; Idem, *Two Antiochenes on the Psalms*, în *Studia Patristica*, 34, 2001, p. 353-369.

[47] S. Zincone, *Essere simili a Dio: l'esegesi crisostomiana di Mt 5:45*, în *Studia Patristica*, 18/1, 1986, p. 353-358; Idem, *Unità e pluralità linguistica nell'esegesi crisostomiana di Gen. 11, 1 ss.*, în *Studi e Ricerche sull'Oriente Cristiano*, 14, 1991, p. 351-361; Idem, *La funzione dell'oscurità delle profezie secondo Giovanni Crisostomo*, în *AnnSE*, 12/2, 1995, p. 361-375; Idem, *Parlare in parabole: osservazioni sull'esegesi crisostomiana di Mt. 13, 10 segg.*, în *SMSR*, 20, 1996, p. 685-690; Idem, *La figura di Pietro in Giovanni Crisostomo*, în L. Padovese (ed.), *Atti del VI Simposio di Tarso sul S. Paolo Apostolo* (*Tarso, 27-30 giugno 1999*), Roma, 2000, p. 195-205.

[48] M. M. Mitchell, *John Chrysostom on Philemon: A second Look*, în *HThR*, 88, 1995, p. 135-148; Eadem, *The Heavenly Trumpet: John Chrysostom and the Art of Pauline Interpretation*, Tübingen, 2000; Eadem, *A Patristic Perspective on Pauline Periautologia*, în

www.cimec.ro / www.palatulculturii.ro

Amirav despre exegeza hrisostomică în interpretarea Potopului[49], studiul lui Catherine Broc despre rolul femeii lui Iov în predica hrisostomică[50], studiul lui Guillaume Bady despre interpretarea *Pildelor*[51] sau cel al lui Bradley Nassif referitor la exegeza antiohiană a lui Hrisostom[52].

În ceea ce privește teologia și morala hrisostomice, mulți cercetătorii au abordat în lucrările lor diverse aspecte, precum preoția[53], pedagogia[54] și

NTS, 47, 2001, p. 354-371; Eadem, *Reading Rhetoric with Patristic Exegetes. John Chrysostom on Galatians*, în A. Yarbro Collins, M. M. Mitchell (eds.), *Antiquity and Humanity. Essays on Ancient Religion and Philosophy*, Tübingen, 2001, p. 333-355.

[49] H. Amirav, *Exegetical Models and Chrysostomian Homiletics: The Example of Gen. 6. 2*, în *Studia Patristica*, 37, 2001, p. 311-318; Eadem, *Exegetical Traditions and the Rhetoric of John Chrysostom: A study of the Homilies on Noah and the Flood*, Leuven, 2003.

[50] C. Broc, *La femme de Job dans la prédication de Jean Chrysostome*, în *Studia Patristica*, 37, 2001, p. 396-403.

[51] G. Bady, *La méthode exégétique du Commentaire inédit sur les Proverbes attribué à Jean Chrysostome*, în *Studia Patristica*, 37, 2001, p. 319-327.

[52] B. Nassif, *The Spiritual Exegesis of Scripture of Antioch revisited*, în *Anglican Theological Review*, 75, 1993, p. 437-470. O altă lucrare referitoare la exegeza lui Hrisostom aparține D. A. Garret, *An Analysis of the Hermeneutics of John Chrysostom's Commentary on Isaiah 1-8 with an English Translation*, New York, 1992.

[53] D. Greeley, *John Chrysostom. On the Priesthood. A model for Service*, în *Studia Patristica*, 22, 1989, p. 121-128; M. Lochbrunner, *Über Das Priestertum. Historische und systematiche Untersuchund zum Priesterbild des Johnnes Chrysostomus*, Bonn, 1993; M. Dudley, *Danger and Glory. Priesthood in the Writings of John Chrysostom*, în *Studia Patristica*, 27, 1993, p. 162-165; G. Astruc Morize, *Saint Jean Chrysostome et les ordinations dans le dialoque «sur le sacerdoce»*, în A. M. Triacca, A. Pistoia (eds.), *Ordination et ministères*, Roma, 1996, p. 26-44; R. Yanney, *Priesthood between St. Gregory the Theologian and St. John Chrysostom*, în *Coptic Church Review,* 20, 1999, p. 135-141; I. C. Teşu, *Demnitatea şi sublimitatea preoției creştine. Însemnări pe marginea Tratatului despre Preoție al Sfântului Ioan Gură de Aur*, în *Basilea*, 1, 2001, p. 7-17; A. Miranda, *Ministerio presbiterale ed autorità spirituale in Giovanni Crisostomo. I fondamenti e lo spazio ideale del presbitero nelle Chiesa tra il IV e V secolo*, în M. Maritano (ed.), *Historiam prescrutari. Miscellanea di studi offerti al prof. O. Pasquato*, Roma, 2002, p. 793-813.

[54] M. Falanga, *El pensiero pedagogico di Giovanni Chrisostomo*, Bari, 1984; A.-M. Malingrey, *Une méthode de catéchèse pour les enfants d'aprè Jean Chrysostome*, în *Proche-Orient Chrétien*, 37, 1987, p. 52-57.

www.cimec.ro / www.palatulculturii.ro

catehizarea baptismală[55], sclavia[56], femeia[57], euharistia[58], botezul[59], eclesiologia, cristologia[60], martirologia[61], *synkatabasis*[62], filantropia divină[63],

---

[55] A. Ceresa-Gastaldo, *Teoria e prassi nella catechesi battesimale di S. Giovanni Crisostomo*, în S. Felici (ed.), *Catechesis battesimale e riconcilazaione nei Padri del IV secolo*, Roma, 1984, p. 57-63; P. R. Pleasants, *Making Christian the Christians: The Baptismal Instructions of St. John Chrysostom*, în *Greek Orthodox Theological Review,* 34, 1989, p. 379-392; A. Soleri Nolasc del Molar, A. Olivar, S. Janeras, *Joan Crisòstom. Catequesis baptismals. Tractat sobre el scerdoci*, Barcelona, 1990; J.-P. Cattenoz, *Le Baptême, mystère nuptial: Théologie de Saint Jean Chrysostome*, Venasque, 1993; R. Burnish, *Baptismal Preparation under the Ministry of St. John Chrysostom in Forth-Century Antioch*, în *Baptism*, *the New Testament and the Church*, Sheffield, 1999, p. 379-401; A. Shippee, *Chrysostom's Catecheses: A Hermeneutic of Social Institutions*, în R. Valantasis (ed.), *Religions of Late Antiquity in Practice*, New York, 2000, p. 235-246; E. Dal Covolo, *Le catechesi battesimali di san Giovanni Crisostomo*, în *Salesianum*, 63, 2001, p. 157-167.

[56] G. Kontoulis, *Zum Problem der Sklavenie* (douleia) *bei den kappadokischen Kirchenvätern und Johannes Chrysostomus*, Bonn, 1993.

[57] C. Militello, *Donna e chiesa. La testimonanza di Giovanni Chrisostomo*, Palermo, 1985; V. Karras, *Male Domination of Woman in the Wrintings of Saint John Chrysostom*, în *Greek Orthodox Theological Review*, 36, 1991, p. 131-140; D. C. Ford, *Women and Men in the Early Church: The Full Views of John Chrysostom*, South Cannaan, Pennsylvania, 1996; C. Alfaro Giner, *Entre la tradición clásica y la moral cristiana: la mujer en la obra de S. Juan Crisóstomo*, în J. Blázquez Martinez, A. González Blanco, R. González Fernández (eds.), *La traditón en la Antigüedad tardía*, Murcia, 1997, p. 135-149; W. Mayer, *Constantinopolitan Women in Chrysostom's Circle*, în *VChr*, 53, 1999, p. 265-288; N.-V. Harrison, *Women and the Image of God according to St. John Chrysostom,* în P. Blowers (ed.), *In Lordly Eloquence/*In dominico eloquio*: Essay on Patristic Exegesis in Honor of Robert Louis Wilken*, Michigan, 2002, p. 259-279.

[58] G. Di Nola, *La dottrina eucaristica di Giovanni Crisostomo*, Città del Vaticano, 1997; J. Marsaux, *Pour nouvelle approche de l'aucharistie chez Jean Chrysostome à partir de la pragmatique*, în *Studia Patristica*, 37, 2001, p. 565-570.

[59] D. Sartore, *Il mistero del battesimo nelle catechesi di S. Giovanni Crisostomo*, în *Lateranum*, 50, 1984, p. 358-395; J.-P. Cattenoz, *Le baptême, mystère nuptial: théologie de saint Jean Chrysostome*, Venasque, 1993.

[60] M. E. Lawrenz, *The Christology of John Chrysostom*, New York, 1997.

[61] G. G. Christo, *Martyrdom according to John Chrysostom. „To Live is Christ, To Die is Gain*", Lewiston, 1997.

[62] A. Cioffi, *Un témoignage de* sykatabasis *pastorale: l'usage de la maxime dans* Laeditur nisi a seipso *de Jean Chrysostome*, în *Studia Patristica*, 16/2, 1985, p. 449-455;

www.cimec.ro / www.palatulculturii.ro

eshatologia[64], pneumatologia[65], mistagogia[66], familia[67], căsătoria[68], importanța educației copiilor[69], ascetismul[70], sexualitatea[71], imaginea lui

R. Brändle, Sunkatabasis *als hermeneutisches und ethisches Prinzip in der Paulusauslegung des Johannes Chrysostomus*, în G. Schöllgen, C. Scholten (eds.), *Stimuli: Exegese und ihre Hermeneutik in Antike und Christentum. Festschrift für Ernst Dassmann*, Münster, 1996, p. 297-307.

[63] J.-P. Cattenoz, *La philantrophie divine dans l'oeuvre de Jean Chrysostome*, în *Recherches et traditions. Mélanges pastristiques offerts à Henri Crouzel*, Paris, 1992, p. 61-76.

[64] G. Astruc-Morize, *Ethique, liturgie et eschatologie chez Saint Jean Chrysostome*, în A. M. Triacca, A. Pistoia (eds.), *Liturgie, éthique et peuple de Dieu*, Roma, 1991, p. 35-51.

[65] I. Baán, *L'aspect pneumatologique de la vie morale du chrétien selon Jean Chrysostome*, în *Augustinianum*, 37, 1997, p. 327-331; S. G. Papdopoulos, *The Holy Trinity and the Parousia of the Holy Spirit according to St. John Chrysostom*, în P. Chamberas (ed.), *Agape and Diakonia. Essay in Memory of Bishop Gerasimos of Abydos*, Massachusetts, 1998, p. 97-125.

[66] P. de Roten, *Le vocabulaire mystagogique de Saint Jean Chrysostome*, în A. M. Triacca, A. Pistoia (eds.), *Mystagogie: Pensée liturgique d'aujourd'hui et liturgie ancienne*, Roma, 1992, p. 115-131; J. Knupp, *Das Mystagogieverständnis des Johannes Chrysostomus*, în *Antonianum*, 75, 2000, p. 188-91.

[67] M. Gärtner, *Die Familienerziehung in der Alten Kirche. Eine Untersuchung über die ersen vier Jahrhunderte des Christentums mit einer Überssetzung und einem Kommentar zur der Schrift des Johannes Chrysostomus über Geltungssucht und Kindererziehung*, Köln, 1985; V. Guroian, *Family and Christian Virtue in a Post-Christendom World: Reflections on the Ecclesial Vision of John Chrysostom*, în *St. Vladimir's Theological Quarterly*, 35, 1991, p. 327-350; Eadem, *The Ecclsiastical Fammily: John Chrysostom on Parenthood and Children*, în M. Bunge (ed.), *The Child in Christian Thought*, Michigan, 2001, p. 61-77.

[68] C. P. Roth, D. Anderson, *St. John Chrysostom. On Marriage and Family Life*, New York, 1986; J. M. Soto Rabanos, *La cópula en la doctrina matrimonial de san Juan Crisóstomo*, Madrid, 1986; J. Heaney-Hunter, *'Disobedience and Curse' or 'Affection of the Soul'?: John Chrysostom, Marriage, and Sin*, în *Diakonia*, 24, 1991, p. 171-186; A. Quacquarelli, *Le nozze eterne in Giovanni Crisostomo*, în *VetChr*, 1999, 36/1, p. 5-14; C. P. Schroeder, *The Mystery of Love: Paradigms of Marital Authority and Submission in the Wrintings of John Chrysostom*, în *St. Vladimir's Theological Quarterly*, 44, 2000, p. 143-168; L. Dattrino, *Il matrimonio nel pensiero di Giovanni Crisostomo*, Roma, 2002; Idem, *Giovanni Crisostomo di fronti al matrimonio*, în *Rivista di archeologia cristiana*, 2002, 78, p. 145-155; J.-A. Schroeder, *John Chrysostom's Critique of Spousal Violence*, în *JECS*, 2004, 12/4, p. 413-442.

www.cimec.ro / www.palatulculturii.ro

Dumnezeu[72], mânia și agresivitatea[73], tristețea[74], *philosophia*[75], *athumia*[76], *makrothumia*[77], *parrhesia*[78] ș.a[79]. În aceeași direcție trebuie menționate și

[69] B. Schlager, *Saints Basil and John Chrysostom on the Education of Christian Children*, în *Greek Orthodox Theological Review*, 36, 1991, p. 37-56; V. Guroian, *op. cit.*

[70] E. A. Clark, *Theory and Practice in Late Ancient Asceticism: Jerome, Chrysostom, and Augustine*, în *Journal of Feminist Studies in Religion,* 52, 1989, p. 25-46; Idem, *Reading Renunciation: Asceticism and Scripture in Early Christianity*, Princeton, 1999; B. Leyerle, *Theatrical Shows and Ascetic Lives. John Chrysostom's Attack on Spiritual Marriage*, Berkeley-Los Angeles-London, 2001; S. G. Papadopoulos, *Monahismul siriac şi Sfântul Ioan Hrisostom*, în Idem, *Monahismul – munte greu de urcat (apariția - forme - motivul existenței - apreciere - evaluare - Sfântul Munte)*, introducere şi traducere de C. Toma, Bucureşti, 2004, p. 107-124.

[71] E. A. Clark, *The Virginal Politeia and Plato's Republic: John Chrysostom on Women and the Sexual Relation*, în *Jerome, Chrysostom and Friends. Essays and Translations*, New York-Toronto, 1979, p. 1-34; P. Brown, *The Body and Society. Men, Women, and Sexual Renunciation in Early Christianity*, New York, 1988; J. Heaney-Hunter, *The Links between Sexuality and Original Sin in the Writings of John Chrysostom and Augustine*, New York, 1988.

[72] S. Zincone, *Il tema dell'uomo/donna immagine di Dio nei Commenti paolini e a Gen. di area antiochena (Diodoro, Crisostomo, Teodoro, Teodoreto)*, în *AnnSE*, 2, 1985, p. 103-113; F. G. McLeod, *The Image of God in the Antiochene Tradition*, Washington, 1999.

[73] F. Leduc, *Gérer l'aggressivité et la colère d'après l'oeuvre de saint Jean Chrysostome*, în *Proche-Orient chrétien*, 38, 1988, p. 31-63; M. de Durand, *La colère chez s. Jean Chrysostome*, în *RSR*, 67, 1993, p. 61-77.

[74] M. C. Bardolle, *Tristesse* (athumia) *et thérapeutique spirituelle dans l'Exhortation à Stagire de Chrysostome*, în *Lettre de Ligugé*, 241, 1987, p. 6-19; F. Leduc, *Penthos et larmes dans l'oeuvre de saint Jean Chrysostome*, în *Proche-Orient chrétien*, 41, 1991, p. 220-257.

[75] J. L. Quantin, *A propos de la traduction de philosophia dans l'*Adversus oppugnatores vitae monasticae *de saint Jean Chrysostome*, în *RSR*, 56, 1987, p. 187-197.

[76] L. Brottier, *Un jeu de mots intraduisible: le combat entre* thumos *et* athumia *dans des homélie de Jean Chrysostome*, în *RPh*, 72/2, 1998, p. 189-204.

[77] P. Baudoin, Makrothumia *dans saint Jean Chrysostome*, în *Studia Patristica*, 22, 1989, p. 89-97.

[78] G. J. M. Bartelink, Parrhesia *dans les oeuvres de Jean Chrysostomo*, în *Studia Patristica*, 16, 1985, p. 441-448; Idem, *Die* Parrhesia *des Menschen vor Gott bei Johannes Chrysostomus*, în *VChr*, 51, 1997, p. 261-272.

www.cimec.ro / www.palatulculturii.ro

contribuțiile lui Sergio Zincone[80], Laurence Brottier[81], Adolf Martin Ritter[82] și Aideen Hartney[83].

În câmpul istoriografiei din străinătate s-a aflat, de asemenea, problematica moștenirii culturii clasice care i-a insuflat lui Hrisostom atât structura argumentării sale, cât și procedeele stilistice ale retoricii păgâne greco-latine și genurile literare. Influența retoricii clasice asupra scrierilor hrisostomice este o sarcină imensă, astfel încât ne vom limita la câteva indicații sumare. Privitor la acest subiect, de altfel, s-au făcut multe studii, care au adus rezultate interesante. Ele sunt, însă, departe de a-l fi epuizat. Până acum, majoritatea studiilor asupra expresivității și stilului operei exegetului antiohian au urmărit mai ales influența retoricii clasice asupra stilului hrisostomic. Lucrarea lui Aimè Puech, intitulată *St Jean Chrysostome et les moeur de son temps*, publicată în 1891, îl prezintă pe Ioan

[79] A. Stötzel, *Kirche als «neue Gesellschaft». Die humanisierende Wirkung des Christentums nach Johannes Chrysostomus*, Münster, 1984; Klasvogt, *Leben zur Verherrlichung Gottes. Botcshaft des Johannes Chrysostomus. Ein Beitrag zur Geschichte der Pastoral*, Bonn, 1992; B. Leyerle, *John Chrysostome and the Use of Money*, în *HThR*, 87, 1994, p. 29-47; J.-N. Guinot, *L'aport des panégyrique de Jean Chrysostome à une definition de l'évèque modèle*, în *Vescovi e pastori in epoca Teodosiana*, Roma, 1997, p. 395-421; I. Perczel, *Isten felfoghatatlansága és leereszkedése. Szent Ágoston és Aranyszájú Szent János metafizikája*, Budapest, 2002.

[80] S. Zincone, *Studi sulla visione dell'uomo in ambito antiocheno (Diodoro, Crisostomo, Teodoro, Teodoreto)*, L'Aquila-Roma, 1988; Idem, *Valore e funzione della preghiera communitaria secondo Giovanni Crisostomo*, în *Augustinianum*, 35, 1995, p. 705-713; Idem, *Legge, libertà, grazia in Giovanni Crisostomo*, în *L'etica cristiana nei secoli III e IV*, Roma, 1996, p. 491-501; Idem, *Aspeti del rapporto uomo-donna nelle Omelie di Giovanni Crisostomo sul Vangelo di Matteo*, în *Historiam prescrutari. Miscellanea di studi offerti al prof. O. Pasquato*, Roma, 2002, p. 863-870.

[81] L. Brottier, *Sur quelques définitions de* pneumatikos *chez Jean Chrysosotome*, în *REAug*, 38, 1992, p. 19-28; Eadem, *De l'Église hors de l'Église au ciel anticipé: sur quelques paradoxes chrysosmiens*, în *RHPhR*, 76, 1996, p. 277-292.

[82] A. M. Ritter, *Charisma und caritas*, Göttingen, 1993; Idem, *Charisma als gegenwärtige Wirklichkeit: Johannes Chrysostomus und die Kirche*, în O. Reifenberg, A. van Hooff, W. Seidel (eds.), *Licht aus dem Ursprung: Kirchliche Gemeinschaft auf dem Weg ins 3. Jahrtausend*, Würzburg, 1998, p. 107-123.

[83] A. Hartney, *John Chrysostom and the Transformation of the City*, London, 2004.

www.cimec.ro / www.palatulculturii.ro

Hrisostom ca fiind complet ostil educației grecești și artei retorice[84]. Marele clasicist de origine germană Eduard Norden era de părere că Hrisostom se opunea folosirii ornamentelor retoricii din cauza împotrivirii sale preconcepute față de cultura elenistică[85]. Însă în anul 1904, Anton Naegele îi contrazicea pe cei doi, argumentând că exegetul antiohian a reprezentat el însuși un compromis făcut între cultura elenistică și cea creștină[86]. De asemenea, Thomas E. Ameringer a evidențiat în lucrarea sa că exegetul antiohian în scrierile sale utilizează aceleași procedee stilistice întâlnite la retorii celei de-a doua sofistici[87]. Studiul acestuia l-a îndemnat pe Harry M. Hubbell să cerceteze, pentru prima dată, influența retoricii clasice nu numai asupra stilului hrisostomic, ci și asupra argumentării și a formei operei literare[88]. Unii cercetători, precum S. Skimina[89], Marry A. Burns[90], Marius Soffray[91], William A. Maat[92], M. Zitnik[93], Manlio Simonetti[94], Robert E. Carter[95], Antonio Cioffi[96], J. Alissandratos[97], F. Asensio[98],

---

[84] A. Puech, *St Jean Chrysostome et les moeur de son temps*, Paris, 1891.

[85] E. Norden, *Die antike Kunstprosa vom VI Jahrhundert v. Chr. Bis in die Zeit der Renaissance*, 2 vols., Leipzig/Berlin, 1898.

[86] A. Naegele, *Johannes Chrysostomos und sein Verhältnis zum Hellenismus*, în *ByzZ*, 13, 1904, p. 73-113.

[87] Th. E. Ameringer, *op. cit*.

[88] H. M. Hubbell, *Chrysostom and Rhetoric*, în *CPh*, 19, 1924, p. 261-276.

[89] S. Skimina, *De Ioannis Chrysostomo rythmo oratorio*, Krakow, 1927.

[90] M.-A. Burns, *Saint John Chrysostom's Homilies on the Statues: A Study of their Rhetorical Qualities and Forms*, Washington, 1930.

[91] M. Soffray, *Recherches sur la syntaxe de St. Jean Chrysostome d'après les «Homélies sur les statues»*, Paris, 1939.

[92] W.-A. Maat, *A Rhetorical Study of Saint John Chrysostom's* De Sacerdotio, Washington, 1944.

[93] M. Zitnik, *De ratione movendi animos in homiliis S. J. Chrysostomi*, Roma, 1947.

[94] M. Simonetti, *Sulla struttura dei panegyrici di S. Giovanni Crisostomo*, în *Reiconti del R. Instituto Lombardo di Scienze e Lettere*, Milano, 1953, p. 159-180.

[95] R. Carter, *St. John Chrysostom's Rhetorical Use of the Socratic Distinction between Kingship and Tyranny*, în *Traditio*, 14, 1958, p. 367-371.

[96] A. Cioffi, *L'eredità filosofica e retorica (diatriba e sentenza) nel* Laeditur nisi a seipso *di Giovanni Crisostomo*, în *Nicolaus*, 6, 1978, p. 3-45.

[97] J. Alissandratos, *The Structure of the Funeral Oration in John Chrysostom's Eulogy of Meletius*, în *Byzantine Studies*, 7, 1980, p. 182-198.

www.cimec.ro / www.palatulculturii.ro

J. P. Ryan[99] au arătat în lucrările lor preluarea de către Hrisostom a unor forme, motive, licențe, procedee tehnice specifice retoricii clasice. Robert E. Wilken, în studiul său despre retorica lui Hrisostom, prin care acesta îi critica pe evrei și pe iudaizanți, nu a mai socotit necesar să lupte împotriva celor ce criticau faptul că un episcop creștin ar putea folosi procedeele retoricii „păgâne". Rezultatele studiilor sale sunt extrem de convingătoare, și anume că exegetul antiohian știa exact ce face când îi aborda pe oponenții săi folosind argumente obișnuite, atracțiile și expresiile preluate din retorica greco-latină[100]. De asemenea, Ottorino Pasquato într-un studiu al său prezintă unele forme ale tradiției clasice în *De inani gloria et de educandis liberis*[101]. Așadar, ideea că Hrisostom a folosit terminologia retorică fără să o înțeleagă este absurdă, cu atât mai mult cu cât educația retorică primită de la faimosul orator antiohian, Libanius, este foarte cunoscută[102]. Janet Fairweather afirma că Hrisostom „folosește frecvent terminologia retorică" și că limbajul pe care exegetul antiohian îl folosește pentru a explica și interpreta scrisoarea apostolului Pavel către galateni era cel pe care l-a

98 F. Asensio, *Salmo 4. Perspectivas de la oración en la exégesis del Crisóstomo*, în *Estudios Bíblicos*, 36, 1977, p. 153-171; Idem, *Encuentro de la oración del salmista con la cristiana en la visión del Crisóstomo*, în *Estudios Bíblicos*, 39, 1981, p. 201-221.

99 J. P. Ryan, *Chrysostom, a derived stylist?*, în *VChr*, 36, 1982, p. 5-14.

100 R. Wilken, *John Chrysostom and the Jews: Rhetoric and Reality in the Late 4th Century*, Berkeley, 1983.

101 O. Pasquato, *Forme della tradizione classica nel* De inani gloria et de educandis liberis *di Giovanni Crisostomo*, în *OCP*, 58, 1992, p. 253-264.

102 D. G. Hunter, *Borrowings from Libaniu in the* Comparatio Regis et Monachi *of St. John Chrysostom*, în *JThS*, 39, 1988, p. 525-531; Idem, *A Comparison between a King and a Monk/Against the Opponents of the Monastic Life: Two Treatise by John Chrysostom* (*Studies in the Bible and Early Christianty*, 13), Lewiston, 1988; Idem, *Libaniu and John Chrysostom: New thoughts on an Old Problem*, în *Studia Patristica*, 22, 1989, p. 129-135; J. N. D. Kelly, *Golden Mouth: The Story of John Chrysostom – Ascetic, Preacher, Bishop*, New York, 1995; F. Young, *Biblical Exegesis and the Formation of Christian Culture*, Cambridge, 1997; R. French, *Rhetoric and the Rebelion of A. D. 387 in Antiohia*, în *Historia*, 47, 1998, p. 468-484; A. J. Quiroga Puertas, *La retórica de Libanio y de Juan Crisóstomo en la revuelta de las estatuas*, Salerno, 2007.

www.cimec.ro / www.palatulculturii.ro

învățat în *paideea* greacă[103]. Frances Young, la rândul său, a argumentat că regula de bază a exegezei antiohiene era tocmai aplicarea metodelor critico-literare ale școlilor de gramatică și retorică textelor biblice[104].

În studiile lor, Margaret M. Mitchell și Blake Leyerle abordează problematica moștenirii culturii clasice dintr-o altă perspectivă. Cea dintâi își propune să demonstreze importanța *encomium*-ului apostolului Pavel nu numai în interpretarea exegetică hrisostomică, dar și în programul său social și catehetic[105], iar Blake Leyerle nu face doar o analiză retorică, ci își formulează concluziile ținând seama de contextul societății contemporane și, în același timp, recurgând și la alte metodologii contemporane[106]. La utilizarea altor metode analitice contemporane a procedat și Alexandra Retzleff în studiul său despre metaforele acvatice pentru teatru prezente în cea de-a VII-a omilie *In Matthaeum*[107]. Studiile clasice despre imaginile simbolice utilizate de către Hrisostom apărute în ultimele două decenii aparțin lui Laurence Brottier[108] și François-Xavier Druet[109]. Lor li se adaugă lucrările despre moștenirea clasică în opera lui Ioan Hrisostom semnalate de către Adele Monaci Castagno[110], Vappu Pyykkö[111], Sherry Longosz[112], Fr. Panayiotis Papageorgiou[113], Lauri Thurén[114], G. Nataf și P. Sultan[115].

---

[103] J. Fairweather, *The Epistle to the Galatians and Classical Rhetoric*, în *Tyndale Bulletin*, 45, 1994, p. 1-38, 213-244.

[104] F. Young, *Biblical Exegesis and the Formation of Christian Culture*, Cambridge, 1997.

[105] M. M. Mitchell, *op. cit.*, 2000.

[106] B. Leyerle, *op. cit.*, 2001.

[107] A. Retzleff, *John Chrysostom's Sex Aquarium: Aquatic Metaphors for Theatre in Homily 7 on Matthew*, în *JECS*, 11, 2003, p. 195-207.

[108] L. Brottier, *Le port, la tempête et la naufrage. Sur quelques métaphores paradoxales employée par Jean Chrysostome*, în *RSR*, 68, 1994, p. 145-158; Eadem, *L'image de Jérusalem dans les 'Interpretationes des psaumes' de Jean Chrysosome*, în *Le Psantier chez les Pères*, Paris-Strasbourg, 1993, p. 167-195.

[109] F.-X. Druet, *Langage, images et visages de la mort chez Jean Chrysostome*, Namur, 1990.

[110] M. A. Castagno*, Gli apostoli retori: interpretazioni dei discorsi degli «Atti» in Giovanni Crisostomo*, în *AnnSE*, 8, 1990, p. 631-646.

[111] V. Pyykkö, *Die greichischen Mythen bei den grossen Kappadokiern und bei Johannes Chrysostomus*, Turku, 1991.

www.cimec.ro / www.palatulculturii.ro

HISTORIOGRAPHIC POINTS OF REFERENCE CONCERNING THE RESEARCH OF JOHN CHRYSOSTOM'S WORK[*]
(Abstract)

The present study intends to present the main historiographic contributions concerning John Chrysostom'slife as well as the period when he lived, the exegesis and the ethics of the Antiochian exegete. It also focuses on the topic of the classic cultural heritage that inspired the structure of his argumentation, as well as the stylistic procedures and the literary genres of pagan Greek-Latin rhetoric.

[112] S. Longosz, *Die Rezeption der klassischen Tragödie in den Schriften des hl. Johannes Chrysostomus*, în W. Ceran (ed.), *Mélanges d'histoire byzantine offerts à Oktawiusz Jurewicz*, Lodz, 1998, p. 56-70.

[113] Fr. P. Papageorgiou, *The Paschal Catechetical Homily of St. John Chrysostom: A Rhetorical and Contextual Study*, în *Greek Orthodox Theological Review*, 43, 1998, p. 93-104.

[114] L. Thurén, *John Chrysostom as a Rhetorical Critic: The Hermeneutics of an Early Father*, în *Biblical Interpretation*, 9, 2001, p. 180-218.

[115] G. Nataf, P. Sultan, *Les sources païennes de l'antisématisme, suivi de l'antijudaïsme d'un Père de l'Église: Jean Chrysostome*, Paris, 2001.

[*] Rezumat tradus de Simona Postolache.

www.cimec.ro / www.palatulculturii.ro